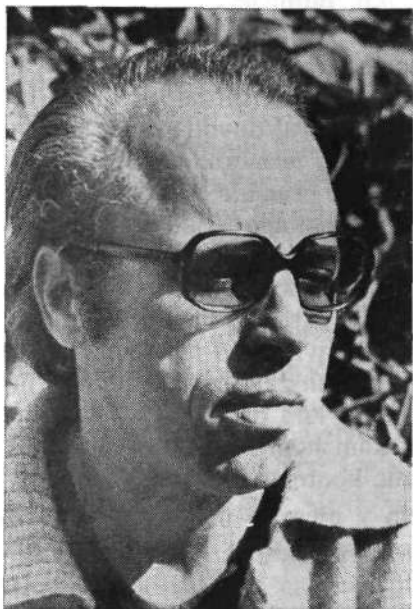

kot kakšna ljuba žena,
 da ne bi mogel več čakati,
 ne dnevov šteti
 in ne bi nikdar na kolo se spomnil
 in tudi ne na psa,
 ki zvesto zraven teče.

Marjan
Tomšič

Arminjo in stolpnica

Kdo še ni videl pijanega Arminja? Vsi. Toda tako napitega že dolgo ne. Saj sploh hoditi ni mogel več. Kakor vrtavka, ki ji pojemajo moči, se je zaletaval z leve na desno stran ceste in spet nazaj. Visoka, suha, preklasta postava se je prav smešno motoviliila med hišami, ki so tonile v mrak. Kmetje, ki so srečavali tega brižnika, so se posmihali, nekateri so mu vrgli kako na pol prijazno besedo, ne-

kateri pa so ga tudi ozmerjali, ker jim je rinil pod frezo in jim sploh delal napoto.

Arminjo je še pred nekaj urami čutil peklensko bolečino, tisto v srcu, duševno. Joj, kako ga je zvijalo in tolklo. Zdaj se je ta muka utapljala, pravzaprav se je že čisto potopila in je le tu in tam priplavala na površino, počasi in nerodno se je prekobalila in mu pomežiknila z otrplim, od pijače omamljenim in krvavim očesom. Ta njegova, zdaj na pol mrtva muka, je seveda imela svoje ime. To je bila prelepa jinica, jinica in vse drugo, kar je bilo povezano z njo. Bilo pa je mnogo teh stvari, za celo njegovo življenje in še več. Ali zdaj, to popoldne, je bila glavna le njegova jinica. Ta uboga žival, to edino, kar mu je še ostalo. Pa jo je moral prodati! Tako se je pač zgodilo. Moral jo je. S seboj je vendar ni mogel in ne smel jemati, s seboj v mesto, tja dol v Koper, v tisto prekleto stolpnico. Tja je prav zares ni mogel vleči.

Ali kdo je bil kriv vsega tega? Le kdo? Sam. Ali pa njegova žena. Ali pa tisti pedagog. Ali pa tista socialna delavka in vsa njena služba. Kdo bi to vedel.

Kako se je vse skupaj začelo? Pač tako, kakor se začenjajo vse hude stvari. Najprej nedolžno, takole mimogrede. Bilo je pred dvema mesecema, ko so ga poklicali in so mu rekli: »Poslušaj, Arminjo, tako ne gre več. Mi smo sklenili, smo tako odločili, da se boš moral s svojo družino preseliti v Koper. Dali ti bomo lepo trisobno stanovanje v novi stolpnici. Saj tako ne morete več živeti! V tisti razpadajoči hiši, v eni sami sobi. Tako pa res ne morete več živeti!«

Arminjo skoraj ni poslušal. Buljil je v rdeče nohte in v negovane prste, pa v preveč rdeče ustnice in potem še v papirje, ki so ležali na mizi. Vsakikrat, kadar ga je ženska vprašala, če razume in če je zadovoljen, je pokimal. A mu ni bilo jasno, skoraj nič mu ni bilo jasno. Da je sploh lahko prišel sem, da je zbral dovolj poguma za to hišo, za te stopnice in za ta pisarniška vrata, je moral najprej kaj popiti. Ker pa si je mislil, da je boljše več kakor premalo, je potočil vase preveč, zato si zdaj ni upal ust odpreti, ni si upal ugovarjati, ker se mu je jezik silno zapletal in ni bil sposoben lepo povedati nobene misli. A v glavi mu je brnelo in butalo, tam je pljusvalo razburkano morje: Pa zakaj se moramo preseliti? Pa saj smo kontenti, saj ne silimo drugam. Zakaj pa nam ne daste šoldov, da bi popravili tisto našo kažetico? Kam pa naj dam kuniče? Pa kaj bo s kurami in zajci? In kaj bom z jinico? In kdo bo oral njivico, sejal, kdo sadil, kdo okopaval?! Vsega tega se ne da znositi v stolpnico! Joj, pa kam bom z jinico? Pa zakaj pravi, da se moramo preseliti? Saj mi smo kontenti s tem, kar imamo!

Tako je vrelo in kipelo v njem, a ni mogel spregovoriti. Ker je preveč pil in ker je bila tu pisarna, kjer je treba biti tiho in kjer je treba lepo poslušati.

In ta ženska, ta socialna delavka ali kaj je že bila, ta se je čudila, zakaj na njegovem obrazu ni nič veselja, zakaj ni ta človek nič navdušen. Saj se skoraj vedno zgodi, da so ljudje kar pijani od sreče, ko jim povejo, da bodo dobili novo stanovanje, da se bodo rešili zatohlih, vlažnih, temačnih lukenj. Ta pa nič. Ta pa čisto nič. Gleda debelo, mežika, kima, a vesel ni nič. Malo je nor, si misli, malo je pijan, si misli, ali pa je dosti pijan... In mu nazadnje reče, naj zdaj lepo odide in da bodo že drugi teden uredili vse potrebno, nekakšne podrobnosti, nekakšne formalnosti.

O Bog, kako se je potem vse tisto čudno sukalo. Sukalo in zasukalo tako, da je prišel ta najtežji trenutek njegovega življenja. Ta dan je udaril, to popoldne. Že zjutraj ga je vse bolelo v duši. Komaj se je živčen spanec odplazil in se mu je zavest nekoliko zbistrila, že ga je peklo in grizlo, se motalo v njem in ga stiskalo. Popoldne bo moral odpeljati jinico, jo bo moral prodati. Peljal jo bo na tehtnico, podpisal bo papir. In jinice ne bo več.

Vse popoldne je taval okoli hiše. Šel je na vrt, stopil do njive, pa nazaj v hišo, pa v hlev. Prijemal je za vile, pokidal malo in spet šel ven. Pa ni dolgo vzdržal in se je vrnil k jinici. Potipal jo je, pobožal, žalostno in odsotno jo je gladił po vratu in jo čohljal za uhlji. Potrepljal jo je po hrbtu. Bil je čisto izgubljen.

Kaj vse mu je rojilo po glavi včeraj zvečer! Pritekel je v sobo in vpil na ženo:

»Ne bom šel, ne! Ne bom šel! Ti kar sama pojdi, jaz ne grem! Vi vsi pojdite. Jaz ostanem tu! Tu bom, tu, nikamor se ne ganem!«

Žena je kričala nazaj, zbegano in hkrati divje je zijala vanj. On pa je zdirjal spet v hlev in odvezal jinico. Pobral je sekiro in vlekel žival za sabo v polmrak. Da jo gre ubit. Tako je sklenil v svoji zmedeni glavi. Da jo bo peljal v drago in jo bo tam ubil in bo potem ubil z isto sekiro še sam sebe. Kajti on ne bo nikoli šel v mesto, on že ne, nikoli in nikoli! Naj le hodijo tja drugi. Naj gre ženska! Naj grejo otroci, ki so potrebni in, ben, je tako dobro za njih, zakaj tam so šole in je vse drugo, kar potrebujejo. Oni naj kar izginejo, naj se kar poberejo, toda on ne bo šel. Rajši ubije jinico in sebe, boljše tako za žival in zanj tudi.

Le kako bi živel brez svojih živali? Kako brez prelepe jinice, kako brez mikenih kuničev, ki so kakor nebogljeni otročički. In kako naj živi brez zajcev, ki jih ima triintrideset. In kako naj pusti kokoši, osemnajst po številu? Kdo jim bo tam nesel jajca? Kdo, a?! Ali jih bo pobiral po tistih stopnicah in v dvigalu, a? Pa tam je vse drago, tako drago, da se ne da živeti. Tu pa imajo vsega: jajca zastonj, pršut, zelje, krompir, pomidore, špargo . . . vse.

Kako sta se z ženo prepirala zaradi tega! Kako ji je našteval vse dobro, kar imajo tu na vasi, in vse slabo, kar jih čaka tam doli. Štel je na krčevito iztegnjene prste: Prvič to, drugič to, tretjič to . . . In je zmešal tudi ženo, da je čisto matasta hodila okoli in ji ni bilo več jasno, ali naj se preselijo ali ne.

Toda njo so premamili. Najbolj jo je prepričal pedagog. Klical jo je na pogovore skoraj vsak teden in ji je pihal v mehko in neizkušeno dušo. A pihal ji ni samo pretoplili besed, ampak tudi dim iz cigaret; vsak njun pogovor ga je veljal škatlico, kajti človek, kakršen je bil on, vendar ne more govoriti in prepričevati, če ne kadi, močno kadi, takole cigareto za cigareto, prižigaje si novo na ogorku prejšnje.

In tako sta bila po dobri uri prepričevanja že vsa okajena, omamljena in zastrupljena od nikotina. Tako se je to dogajalo, in ta pedagog, ki je bil sicer zelo dobrega srca in je mislil, da dela dobro delo, da pomaga ljudem in jih rešuje iz strašne stanovanjske stiske, ta pedagog, no, temu človeku je nekako uspelo prepričati Arminjevo ženo Ondino.

Pretental jo je za nekaj dni, potem pa je spet prišla k njemu in mu je povedala, da sta se z možem dogovorila in da sta sklenila, zaradi

kuničev, zaradi jinice, zaradi kokoši . . . da se ne bodo selili. Pedagog je spet pihal dim levo in desno in je spet uničeval cigarete in je spet dimil sobo, sebe in njo. Govoril je:

»Ja pogledjte, pa vaša hčerka! Pomislite nanjo. Prihodnje leto bo šla v prvi letnik gimnazije. Brihtna je, pametna, sposobna. Mora nadaljevati študij. Kaj ji ne bo laže, lepo vas prosim, poslušajte, kaj ji ne bo, če boste stanovali v Kopru? Če bo imela od stanovanja do šole deset ali celo samo pet minut? Kaj ji ne bo laže, lepo vas prosim! In sin, on ravno tako. Čez dve leti bo šel na kovinarsko. Pa kako bo z njim? Se bo vozil vsak dan v Koper? Vstajal ob petih in še prej. Pa pomislite, ljuba gospa, še na druga dva otroka, ki bosta tudi reveža, če ostaneta na vasi. Kaj niso v Kopru boljše šole, kaj niso tam boljši učitelji? Pa pomislite, lepo vas prosim! Prav se odločite, vam rečem! Ali tu so še druge stvari: imate trgovino pred nosom, veliko samopostrežno, ne takšno betego, ko je tu. In mesnico boste imeli pred nosom. In vse drugo, ne. Pomislite, vam rečem, lepo vas prosim, premislite. Mi vam vendar želimo dobro, vse dobro.«

Ondina, ta Arminjeva ženska, ni več vedela, kako in kaj. Gledala je pedagogov obraz in si ni bila na jasnem, kaj je bolj črno in rjavo: ta njegov obraz ali tista stena za njim, ki je tudi že počrnela od velikanskih množic dima. Sicer pa ji je bilo vseeno. Za zdaj jo je spet prepričal, in ko se je vračala domov, je pomislila na moža. Spet bo vojna, spet ga bo morala prepričevati in miriti. Ona ga bo morala prepričati, kajti k pedagogu noče. Niti enkrat ni šel. Noče. Pravi: »To je tvoja stvar, jaz ne grem, mene nič ne briga, jaz ga ne bom poslušal in jaz ne bom šel k njemu. Nikamor ne grem!«

Tako sta se prepirala zaradi stolpnice in ideje, porojene nekega dne v neki glavi. Kajti tisti ljudje pač niso mogli razumeti, da je temu brižniku njegova kažeta večja, višja, bolj razkošna od stolpnice, več vredna od nje. Soba in pol, kolikor je dajala ta kažeta, in zraven še hlev, to je bilo vendar več kot preveč. Kaj pa potem, če otroci spijo na tleh, na nekakšnih madracih! Kaj pa potem, če so tla ilovnata in na njih ni niti desk! Ja, kaj pa potem! Koga pa to briga! Oni pač živijo in so zadovoljni in so še kar srečni. Strop je sicer tako — tako. Razpada, to je res. Lepenka je na njem. Prekleti dež, ki pada vsake toliko cajta, ta prekleta voda curlja vrag si ga vedi kje in kako skozi streho in moči tisto lepenko in seveda kaplja tudi na tla, da jo morajo loviti v lonce in čikare. Toda lije tudi ne vedno, sije tudi sonce in takrat je vse v redu, kar se strehe tiče. Potem: en štedilnik starinski in ena omara in ena miza. Revščina, ni kaj reči. Dimnik nekaj nagaja, že dolgo. Noče in noče potegniti in dim se zaradi tega vali po sobi in si išče izhode na vseh koncih. Zaradi tega neumnega kamina je soba črna, še kar črna. Pa kaj se tu da pomagati? Kadar je vreme slabo, kadar grdo pritiska, takrat je hudo. Otroci kašljajo. Vsi ti njegovi in njeni otroci se dušijo: Alenka, Bojan, Anica in Dejan. Pa kdo bi jim

naj pomagal? Takšno je pač življenje in človek se mora na vse navaditi. Življenje ni praznik, življenje je ena grda stvar.

Tako so mleli Arminjevi možgani. Ti njegovi možgani, ki so bili že dolga leta bolj pijani kot trezni. Eh, pijača! Kaj se če? Je pač tako. Kdo pa ne pije? Pa kaj ne bi človek pil, ko pa je vse tako čudno, vse tako narobe. Amerika, atomske bombe, Arabci, ona morija tam nekje, kaj jaz vem kje, pač nekje. In še tisoč drugih stvari. Zato je Arminjo pil. Vsak dan, zjutraj, dopoldne, popoldne, zvečer, tudi ponoči. Pil je od nekdaj. Ni bil ravno kroničen pijanec, ne, tega ne bi mogli reči, ali pil je kar prizadevno. Vendar ne toliko, da ne bi mogel hoditi na delo in da ne bi mogel po službi še kmetovati. Oni pa so rekli, da je zaradi pijače ratal socialni problem, ki ga bo treba tako ali drugače rešiti.

Delal je v Lami. Kje pa naj bi drugje? Takšni kot on, delajo ali v Lami ali na Tomosu ali na Iplasu, največ pa jih je v Luki. Že kaj delajo: pometajo, prenašajo vreče, porivajo vozičke in opravljajo še druga podobna dela. Tako si je služil svoj kruhek tudi on. Magari ga ni kaj dosti pridelal. Par sto štruc in še nekaj povrhu. Od tega je najmanj polovico kar takoj pretopil v pijačo, drugo polovico pa si je z muko priborila od njega Ondina, njegova ženska. Če je imela srečo, če ga je ujela še pred vratarnico in če ga je dobro prijela. Sicer je splavalo neznano kam tudi drugo, tista druga polovica njegove plače, včasih le četrtnina.

Arminjo zdaj ni mislil na to. Gnal je jinico skozi težko in divje žalostno temo proti rečici. Kajti sklenil je, da mora priti prav do nje in da bo šele tam opravil zadnje dejanje tega svojega bednega življenja. V levici je stiskal verigo, v desnici sekiro in se opotekal po kamniti poti.

Eh, žalostno, žalostno je bilo vse to. Opotekavi Arminjo, klinkajoča veriga, vznemirjena jinica, bingljajoča sekira, njegova razkuštrana glava in vročične oči, ki so kar žgale temo pred sabo.

Že je zaslišal šumečo reko in bil je od nje oddaljen le še slabih sto metrov. Momljal je tisto, kar je že tolikokrat povedal ženi in socialnemu v podjetju: da on ne gre nikamor, da se je tako zatrdno odločil, da ga naj kar ubijejo, naj storijo z njima karkoli, on ne gre in ne gre in bašta!

Ali Arminjo ni ubil jinice in niti sebe ne. Ko sta pritavala do reke in ko bi bilo treba storiti zločin, je Arminja zapeklo v srcu, sama duša ga je zbolela do vseh globin. Spustil je sekiro in se je vrgel jinici okrog vratu in začel jokati, tako strašno in neutolažljivo, tako silno žalostno, tako nedopovedljivo žalostno, da bi se ga morali kamni usmiliti. Govoril je jinici o sebi, o kravi, ki jo je porodila, o tisti edini njivici, ki jo imajo, pa o oni prekleti stolpnici in o tistih brezdušnih ljudeh v pisarnah in spet o sebi in o blaznosti tega, kar se bo moralo zgoditi, moralo, moralo, če ne danes pa jutri in če ne jutri pa pojutrišnjem.

Joj, kako divje žalostno je bilo Arminjevo srce.

Vidite, vseeno je ni ubil. Ko se je izjokal, sta šla nazaj. Sekiro pa je pozabil tam ob reki.

To je bilo včeraj. Danes popoldne, natančno ob štrti uri, pa je gnal jinico po vasi in proti združnemu domu. Tam so čakali oni od Agrarije. Gnal jo je mimo šole in slišali so ga, kako je na glas govoril svoji jinici:

»Srnelica moja, zdaj gremo. Nikdar več te ne bom videl, ne jaz tebe in ne ti mene. Takšna je usoda moja in tvoja. Oj, Srnelica, ne zameri. Ni druge pomoči. Treba je jit. Ti v klavnico, jaz v drugo klavnico. Tebe, vidiš, bojo ubili, anka mene bojo ubili. Ali tebe ne bo bolelo, mene bo. Jaz bom trpel in bom mislil na tebe. Mene bojo mučili, mene bojo počasi ubijali. Jaz sem človek, ti si žival. Joj, joj, Srnelica moja, kako se bo zdaj živelo? Ti tja, jaz tja, vsak na svoj konec. Kako bom jaz zdaj brez tebe? O brižni mi. Ti kravica moja, ti jinica moja, ti žival uboga, kaj bo zdaj, kaj bo zdaj?«

Tako je govoril Arminjo na glas, vendar ni jokal. Tudi potem, ko je odajal jinico in so jo že rinili na kamion, ni potočil niti ene solze. Izjokal se je včeraj, ob reki. Ždaj je trpel kar tako, na njegovem obrazu tega ni bilo videti. Bil je mrtev, hladen, okamenel.

Možje od Agrarije so ga poznali, vedeli so, kako je z njim in so brili norce iz njega. Češ kako bo zdaj brez jinice, ki je lepša in mlajša od njegove Ondine. Ali Arminjo jih ni poslušal, padale so njihove slabe besede z njega kot padajo kaplje s šipe. Nič ga niso prizadele.

Potem je šel v oštarijo in se je nalužil. Pil je na grenkobo svojo in kadar človek pije na žalostno dušo, takrat se v strup spreminja tudi najboljši refošk. In v ta strup je Arminjo z divjo žalostjo utapljal svoj bližnji odhod v mesto, to svojo nujno in tako grozno preselitev.

* * *

Tako je Arminjo prodal jinico, potem je prodal vse kuniče (razen enega, ki ga je skril in o katerem bo še govor), prodal je kokoši in zajce, motike in vse drugo orodje. In prišel je dan, ko je bilo treba oditi.

Bila je to neka grda sreda, oktobra ali novembra, natančno se ne spomni. Tega dne se je ustavil pred kažeto kamiončin in nanj so naložili le tisto, kar je bilo kaj vredno in kar ni že na zunaj žalilo mestnega okusa. A tega je bilo seveda zelo malo, skoraj nič. Miza, nekaj stolov, nekakšna skrinja. Pa posoda, odeje, perilo, obleke . . .

Jovo, šofer iz njegovega podjetja, se je smejal in je odkimaval z glavo in je govoril:

»Zašto so me poslali sem, Arminjo moj? Pa saj ništa nemaš. To bi ti pljunil na jedno kurjero in bi se peljal dol v Koper.«

Vseeno je pognal motor. Poleg njega je sedela Ondina, zadaj pa se je ugnezdil Arminjo z otroki. Tako so se odpeljali in niti od sosedov

se niso poslovali. Ni bilo časa. Ali pa so na to pozabili v hudi zmedenosti in žalosti ter muki.

A njihov odhod je bil vseeno veliko doživetje za celo vas. Gledali so jih iz vseh hiš. Videli so vse, slišali vse. Ciril, ki je imel Arminja zelo rad in je z njim popil marsikateri kozarček, se je edini opogumil in je prišel blizu. Rekel je:

»Alora, gremo ča?«

Stal je pred kažeto in se kremžil, ker ni vedel, kako in kaj. Malo je mislil pomagati, ko pa je videl, da ni kaj pomagati, je vtaknil roki v žep in se je počasi in neopazno odplazil.

Kamiončin je zavil na glavno cesto. Za njim so gledali iz vseh hiš in odkimavali. Bili so vsi istega mnenja, namreč: da je Arminjeva selitev v blok neumnost in da se vse to ne bo dobro končalo.

»Ben,« so govorili, »kaj bo tam? Kako se bo znašel? Tu je imel vsega, a kako bo tam? On sam, ki dela, pa štirje otroci in tista njegova Ondina, ki samo kriči in sploh ne zna tiho in mirno govoriti. Kako bo ona v stolpnici? Saj se ji bojo smejali, se bojo norca delali iz nje. Eh, eh, le kako bojo živeli?«

Ko so znosili v sedmo nadstropje vse, kar so pripeljali, in ko so te borne stvari razstavili po sobah in je Jovo odšel, so ostali čisto sami. Otroci so pobegnili na ulico, onadva pa sta obsedela na starem jogiju, na edinem ležišču sredi njune spalnice, in sta se nekaj časa molče in preplašeno gledala. Potem je rekel Arminjo očitajoče:

»Alora, kaj češ zdaj lèti?«

Ondina je prekrižala roki v naročju in je bila strašno utrujena. Najrajši bi bila legla in zaspala in na vse pozabila.

Zadnje dneve, ko si je hodila ogledovat to stanovanje, je bila kar navdušena. Hodila je po sobah in navdajala jo je nekakšna sladkost, nekakšna omama. Vse te stene, tapete z rožicami in raznimi vzorci, bleščeč parket, modre ploščice v kuhinji, prelepe omarice nad štedilnikom in hladilnikom (štedilnik in hladilnik jima je kupilo podjetje — kot svoj prispevek k socialnemu problemu), pa široka in tako čudovito svetla okna, nova vrata, pa kopalnica! ta kopalnica, ki je pomenila največje razkošje, saj tam na vasi niti vode niso imeli, morali so jo nositi od izvirka po dvesto metrov daleč... Oh, ta kopalnica! Ne da se povedati, kako jo je očarala. Odpirala je pipo nad banjo, odpirala pipo nad umivalnikom in pri tušu... Kaj takega, o, kaj takega! Pa topla voda, ki priteče kar sama, kar tako, priteče meni nič tebi nič. Samo zavrtiš tisto pipo z rdečo kapico in topla vode že teče. Ni je treba segrevati, kuriti pod njo pol ure. Nič tega ni treba. Samo zavrtiš...

In se je slekla in zlezla v banjo, polno tople in čudovito čiste vode. Kakšno razkošje! A tam na vasi, kje je bila banja, kje vse to!

Pa tisto veliko ogledalo in bele, bele ploščice povsod naokoli. In v vseh sobah radiatorji, ki kar sami segrevajo stanovanje. Ni treba drv, ni treba sekati, prinašati, zakuriti, pihati v dim, se dušiti, pa potem

vseeno zmrzovati v sobi, se tresti od mraza in se skrivati pred burjo v koticke . . .

Vse to in še kaj drugega je žensko omamilo, da je preživela zadnji težen v zamaknjenju in v nekakšni kar nezemeljski sreči. Kot da bi sanjala, kot da bi plavala po zraku, kot da bi se napila močnega vina.

Toda zdaj, ko so tu, ko so sobe tako pošastno prazne, ker nimajo vanje kaj dati, zdaj, ko je utrujena od preteklih dni, zdaj se je začelo v njej dogajati nekaj drugega. Ne sicer takoj te prve ure, ampak naslednje dneve in prve tedne. Kar jo je prej slepilo, jo je začelo udarjati.

Še pred svitom sta se zbudila iz kratkega, nemirnega, živčnega sna. Vso noč sta prisluškovala neznanim glasovom. Bilo jih je polno in bili so pravo nasprotje vaški tišini. Poleg tega je bil zrak čisto drugačen od onega tam zgoraj. Dušil jih je in jim sušil grla.

Otroci so spali malo bolje, kajti njih niso morale grde sanje o prihodnosti. Zanje je bila preselitev avantura, nekaj novega, nekaj posebnega. Le najstarejša Alenka je že čutila skrbi, ki so zvijale očeta in mater. Zamišljena ju je opazovala zadnje tedne in nekaj grenkega se ji je nabiralo v duši, sama ni vedela, od kod je prihajalo in zakaj. Imela je štirinajst let, toda v resnici jih je štela več. Zato se tudi ni tako veselila kot brata Bojan in Dejan ter sestra Anka. Včasih ji je šlo kar na jok: ko je sedela pred hišo zadnje dni pred preselitvijo, ko je prinašala vodo od izvirka, ko je posedala pod košato murvo, ko je poslušala v jutranjem svitu ptice . . .

Prišel je prvi dan, potem drugi, tretji, deseti . . .

Ondina, Arminjeva ženska, je postajala vedno bolj preplašena in vedno bolj nemirna. Vsak dan ji je prihajalo kaj novega na misel, vsak dan jo je usekalo kaj novega. Koliko bo stalo gretje? Koliko bo stala voda? Koliko električna? Koliko to, ono, tretje? Kaj bo zdaj? S čim bo plačala?

Grde sence so hodile za njo in tekla je na občino in jim je začela razlagati in se pritoževati. Rekli so ji, naj napiše prošnjo za nadomestila. Prošnjo za to in za ono. Ker pa Ondina ni znala napisati, so morali to narediti oni. In so. Pomagali so, saj ni bilo drugega izhoda. Bil je to socialni problem, njihov socialni problem in oni so bili krivi, da so se zdaj ti brižniki znašli med meščani.

In romale so prošnje sem in tja, telefonirali so v Arminjevo podjetje in se tam nekaj dogovarjali, urejali, kregali.

Tako so jim znižali stanarino, dali prispevek za to in za ono. Nagovorili so Arminja, da je vzel kredit za pohištvo. Res ga je vzel, potem pa je hodil ves nesrečen po mestu in je vsakemu razlagal, kako so ga osleparili in da mora zdaj plačevati kredit in da mu nič ne ostane, niti za pol litra refoška ne.

Ali to s kreditom in plačo bi še nekako šlo. Hudo je bilo hrepenenje po murvi, po njihovi kažetici, po hlevu . . . Strašno ga je vleklo

nazaj. Včasih se mu je v nosnice prikradel vonj, ki ga je spomnil na krave, na jinico. Takrat ga je zapeklo, kar zastokalo je v njem. Popoldne, po šihitu, je sédel na avtobus in se odpeljal nazaj v vas. Bil je srečen. Mislil si je, da se vrača z dela tako kot prejšnje mesece in da ga doma čakajo kuniči, kokoši, zajci in njivica . . .

A čakal ga ni nihče. Obstal je pred kažeto, ki je prazna samevala in žalovala za njimi. Postal je malo pred zaprtimi vrati, potem pa odšel k sosеду in prijatelju Cirilu. Ta ga je bil vesel. Takoj je postavil na mizo flaško in rekel: »Bova pila.« Potem sta pila in se pogovarjala kot nekoč.

Ciril mu je pokazal tistega kuniča, ki ga je Arminjo zatajil, ki ga ni prodal. Skril ga je pri njem in tako sta se dogovorila, da ga bo on redil in da bo vseeno Arminjev. Tega prašička je zdaj božal Arminjo, praskal ga je za ušesi in mu govoril:

»Nu nu, jej, jej, da boš zrasel, da boš velik, da boš lep.«

Kunič je bil star dva meseca, bil je še majhen. In veste, da ga je nekega večera Arminjo stlačil v vrečo in ga pritihotapil v stolpnico. Prav zares je to storil. Bilo je drugi teden po preselitvi. Odnese ga je v kopalnico in ga dal v banjo. In v zmedeni svoji glavi si je domišljjal, da se bo dalo, da bo šlo, da bo kunič lahko ostal pri njih, da tega ne bo nihče opazil.

A že drugo jutro ga je odkrila njegova ženska in storilo se ji je toplo pri srcu. Celo zajokala je. Grenko-sladko je čutila v sebi, ko ga je gledala, reveža, kako se kobaca v banji in ji mežika z drobnimi, sivimi učkami, zgoraj in spodaj obdanimi z belimi, ščetinastimi trepalnicami.

Ali ginjenost jo je hitro minila in spoznala je, da to pač ne more biti. Zato ne, ker oni zdaj niso več kmetje, ampak meščani. In tudi zato ne, ker bi začelo smrdeti in bi se prišli sosedi pregat. Poleg tega kunič sploh ne spada sem!

In Arminjo je moral še tega dne, ponoči seveda, odpeljati žival nazaj. Ali imeli so ga vendarle cel dan v veliko veselje otrok. Najbolj je bila navdušena Anica, tudi Dejan je kar skakal in spraševal mater, ali bo zdaj kunič ostal z njimi in kje se bodo kopali, če bo kunič živel v banji. Alenka pa ga je gledala postrani in nekaj jo je grabilo za želodec, nekakšna slabost, kot bruhanje ali nekaj takega.

Arminjo je odnesel kuniča nazaj. In ker živali ni mogel obdržati, si je rekel, da bo vzel s sabo nekaj drugega, kaj takega, kar ne bo motilo reda v stolpnici. Govoril je Cirilu:

»Kuniča mi ne pustijo imet. Ali jaz ne morem živeti tam. Ne morem. Ne morem kar tako brez vsega. Ubil se bom, obesil se bom, v štirino se bom hitil.«

Potem je molčal in buljil oči v mizo. Tekle so mu solze po raztrganem licu. Čez čas je dvignil pogled in oči so mu žarele.

»Znaš kaj,« je povedal Cirilu, »zemljo pa lahko vzamem s sabo. Zemljo bom vzel, zemljico z mojega vrta, z njive. Zemlja ne smrdi, ne kruli. To bom vzel, to!«

In tako se je zgodilo, da je začel Arminjo v nahrbtniku odnašati zemljico svojo z njivice svoje v stolpnico in jo razsuvati po balkonu. Naredil si je tam majhen vrtič in vsi so bili zadovoljni, tudi njegova Ondina.

Govorila sta, da takšen vrtič pač lahko imata, da jima tega pač ne bodo zamerili, saj zemlja ne dela škode nikomur. Imela bosta vsaj svoj korenček, peteršilj, malo solate, koromač . . .

Ali zgodilo se je drugače.

Tiste dneve, ko je Arminjo prinašal zemljo, je bilo vse v redu. Ogradila sta jo z deskami, da se ni sipala na spodnji balkon. Poravnala sta jo in si zamislila, kaj vse bosta posejala. Toda nekega popoldneva je začelo močno deževati. Veter je nosil cele zavese dežja na balkon in zalival zemljo ter jo hitro spreminjal v rjave in rdečkaste potočke, ki so se pocejali dol, na spodnji balkon in s tega na še nižji balkon in tako skozi sedem nadstropij vse do asfalta v pritličju.

O joj, koliko je bilo potem kričanja! Kakšen prepir se je razgorel. Prišli so miličniki in kričali nad Arminjem in njegovo žensko. Razlagali so jima, da je tu mesto in ne vas. Nekateri sosedi so se smejali, drugi zmerjali. Miličniki so odšli, še prej pa sta jim morala obljubiti, da bosta vso zemljo znosila dol in da bosta očistila balkon in da ne bosta nikoli več storila kaj takšnega.

Arminjo je celo popoldne nosil zemljo v dvigalo in na travo med stolpnico in cesto. Vsi so ga gledali in se mu režali. Alenka pa je zardevala, bilo jo je sram, umirala je od sramote.

Tako se je končalo s kuničem in tako tudi z zemljico.

Arminjo je z rdečimi očmi buljil v Cirila in mu govoril:

»Znaš, taku je to. Nič. Nič ne smem imet. Nič. Taku ti pravim, se bom ubil. Koper ni za mene. Se bom obesil, se bom hitil v štirno.«

Ali Arminjo se ni obesil in tudi v štirno se ni vrgel. Temveč je lepo živel dalje, tako iz dneva v dan. Hodil je v Lamo in se mučil, popoldne pa je vedno kam izginil; v stolpnici ni in ni našel miru. Ni vedel kaj početi med tistimi stenami, v tistih na pol praznih sobah.

Edino, kar mu je dajalo nekaj užika, je bil balkon. Tam je slonel in gledal v širni svet pod sabo. Ali kar naprej mu je uhajal pogled na hribe, tja proti jugovzhodu, kjer se je daleč nekaj videlo. Bil je stolp njihove cerkve in okrog njega nekaj belega. To so bile nove hiše, ki so jih ljudje postavili zadnja leta. In tja gor se je venomer oziral Arminjo, v srcu pa ga je težilo, stiskalo, da ni mogel dihati. Globoko in na glas je zavzdihnil, se odtrgal od ograje in odtaval na ulico. Ondina je kričala za njim, pa je ni hotel niti slišati. V oštariji je našel znanca in sta se tolažila ob kozarcu slabega vina.

Njegova ženska pa je laže prenašala novo življenje. V začetku je bilo seveda tudi njej hudo. Hodila je po stolpnici in okrog nje kot kaka štriga: razkuštrana, malomarno oblečena, v umazanih cunjah. Pač tako, kot je bilo na vasi normalno in ni tam nikogar bodlo v oči. Tudi kričala je po svoji stari navadi. Vedno je govorila glasno. Ne zato, ker bi bila naglušna, ampak iz neke notranje nuje.

Počasi, počasi pa je začela razumevati, da so okrog nje drugačni ljudje in da zdaj ne more biti več takšna, kot je bila doslej. K temu jo je silila tudi Alenka. Z največjo muko je gledala svojo mater, kako divja po stopnicah, kako se zaletava v ljudi, kako jih ogovarja vse po vrsti s »ti« in kako se do vsakega vede, kot da ga pozna že od rojstva. In ji je govorila:

»Mama, ne stoj se tako obnašati. Zdaj nismo več na vasi, zdaj smo v mestu, razumeš?! Zdaj moraš biti gospa, zdaj moraš lepo govoriti, moraš biti drugačna.«

»Ma kakšna? Ma zakaj?« se je v začetku čudila in se upirala Ondina.

Ker pa so ljudje bežali od nje in ker je kljub zaprtosti v svoj svet opazila posmeh teh ljudi, njihovo odkrito in prikrito norčevanje in namigovanje, se je tu in tam zamislila. Nekaj se ni več ujemalo, nekaj ni bilo več tako kot prej. Tam, na vasi, je poznala vse in karkoli je rekla, karkoli je storila, nihče ji ni nič zameril, nihče ni bežal pred njo. Ljudje na vasi so rekli: »Ah, Ondina . . .« in so ji oprostili. Dobrohotno so se ji smehljali in ni jih motilo njeno kričanje in sploh nič, Ondina je bila zanje pač Ondina, takšna in takšna, malo čudna res, ali Bog pomagaj, vseeno pa je poštena, dobra in pridna ženska.

Toda tu je bilo drugače in vsak dan so jo zbadali: sosedi, njena hči, socialna delavka, ljudje z ulice in iz trgovin. Najprej je prihajalo to zbadanje do nje kot oddaljen, komaj slišen zvok. Kot da bi kdo trkal na peta vrata. Toda zgodilo se je, in čas je imel pri tem največ zaslug, da so se vrata začela počasi odpirati. Najprej za špranjo, potem za centimeter, potem na pol in nazadnje so se odprla na stežaj. Zdaj je bilo trkanje že prav slišno. Zelo daleč sicer, še vedno za štirimi vrati, dojela pa ga je vendarle in že to je naredilo nanjo poseben vtis.

Z meseci so se vrata odpirala vedno bolj in druga za drugimi. Prišel je dan, ko je tisti, ki je vztrajno trkal, potrkal na zadnja vrata in jih je tudi odprl ter stopil prednjo. Takrat se ni mogla več slepiti in si z rokami tiščati oči in ušesa. Tisti, ki je obstal pred njo in jo je trdo zgrabil, je bil sestavljen iz vseh njenih sosedov, je bil ulica pod stolpnico, je bil druga in tretja ulica, je bil vsa soseska, je bil mesto samo. In ji je zakričal naravnost v možgane:

»Šjora, tako ne gre! Vi se morate spremeniti! Vi morate postati drugačni! Vi ne živite več na vasi, vi živite v Kopru! Razumete!«

Seveda je razumela. Zdaj že.

In Ondina je začela govoriti tiše. Navadila se je opazovati ljudi in uganiti, kaj jim je prav in kaj ne. Naučila se je krotiti svojo divjo, preprosto naravo. Ustavila je plaz živih besed, preden so planile iz nje. Z muko jih je zatrla in potlačila nazaj v grlo. Čeprav ji je bilo potem kar slabo in ji je šlo na bruhanje. Ali premagala se je nekako.

V začetku je zelo trpela, postajala je živčna in skrivaj se je zatekala k bičirinčičem. Zakaj njej je bilo strašansko težko govoriti drugače, kot je čutilo njeno srce, in delati drugače, kot so hotele delati roke same po sebi in noge same po sebi. Ali to, kar se je začelo dogajati v njej, je potekalo samodejno, brez njene volje, proti njej. Bilo je močnejše od nje.

In še vedela ni, kdaj in kako se je zgodilo, pa je že vljudno pozdravila spodnjo sosedo, čeprav ji je vrelo v želodcu in bi jo najraje brcnila v rit. Vse okrog nje in v njej je postajalo mehko in tekoče.

Hkrati s to notranjo spremembo se je spreminjalo tudi njeno oblačenje. Najprej so jo začeli vznemirjati njeni vedno umazani čevlji. Bila je že na stopnicah, pa se je vrnila v stanovanje in si jih je kar z metlo malo podrgnila. Drugič je že vzela krtačo, stopila v kopalnico in si jih zdrgnila spredaj in ob straneh, a pete so ostale še vedno umazane. Tretjič je očistila vse, bolj površno sicer, ali očistila jih je le.

Potem je opazila, da je njena jopica raztrgana in jo je zakrpala. Ko je stala v mesnici in čakala v vrsti, jo je zapekel pogled nekega finega gospoda. Ta se je zapičil, najbrž sploh za to ni vedel, v velik umazan madež na njenem krilu. Buljil in buljil je oči tja, da bužca ni več vzdržala in se je premaknila tako, da mu je skrila umazano mesto. Še istega dne je oprala krilo in še nekaj drugih kosov obleke.

In prišel je čas, ko je Ondina nehala biti tista stara Ondina. Njeni prej zaletavi koraki, njeni sunkoviti in divji gibi so se omilili, izgubili so ostrino. Kričanje je izginilo neznanu kam. Njen prej na pol divji pogled se je ovlažil, postal je mehak. In krilo je bilo snažno, jopica čista, bluza vedno zlikana. Vse to se je seveda poznalo tudi na njenih otrocih. Kos za kosom onega starega je izginjal.

V začetku je Ondina vsak teden odhajala na vas, se vračala k svojim prijateljicam. Pritoževala se jim je in tudi jokala. In bila je vsa srečna med njimi. Ali z meseci se je začelo tudi to spreminjati. Obiski so postajali redkejši, pogovori pa vedno manj prisrčni, vedno manj iskreni. Vaške ženske so kmalu opazile njeno drugačnost in med njo in njimi se je začelo neopazno trgati. Gržička je rekla Palčički nekega dne:

»Si jo videla! Kakšna gospa! Kako se nosi, kako se pogovarja. E, so jo vre predelali. Ni več tista. Pride, ma jaz se ne znam več pogovarjati z njo. Je postala vre pravi forešt.«

In bilo je res. Ondina se je skoraj čisto pomeščanila. Pa bilo bi zanjo vse v redu, če je ne bi stalno mučile hude skrbi. Najprej denar. Če je še tako seštevala in odštevala, vedno ga je zmanjkalo. In ker je

bila prepričana, da so za njene denarne stiske krivi tisti, ki so jih preselili, se je vedno znova zatekala na občino. Tam pa ni bila prav nič fina. Kar tako po domače jim je povedala svoje in zahtevala, da ji pomagajo. Bila je mati in v njej je silovito delovala materinska dolžnost. Kajti otroke je bilo treba nahraniti, obleči, jih poslati v šolo, jim kupiti zvezke in knjige... S tistimi, ki so bili po njenem mnenju vsega krivi, se je prepirala in ni jim dala miru, dokler ji niso obljubili še kakšno podporo.

O, tudi službo so ji našli. Rekli so, naj gre v ta in ta urad in da bo tam snažilka. Ondina je res šla, ali izkazalo se je kmalu, da ne zna pometati ne prahu brisati in ne oken čistiti. (Ali pa se je samo delala, da vsega tega ne zna...) To je bilo takoj na začetku, tretji ali četrty mesec. Tisti, kateremu so telefonirali, naj sprejme v službo to in to žensko, je telefoniral čez kak teden nazaj in je kričal v telefon:

»Socialni problem gor ali dol, to mene nič ne briga! Ta ženska sploh ni sposobna za snažilko!«

Tako se je končala njena prva služba. In enako se je ponovilo v drugi in v tretji.

Nazadnje so poskusili v Agrariji, da bi tam prebiralna gnilo sadje in zelenjavo. Pa je prihajala v službo ob desetih ali še pozneje in govorila, da ima doma pač otroke, da je morala prati, to in to zašiti, pomesti... Seveda so jo vrgli ven.

Tisti, ki so skušali s službo rešiti njen problem, so obupali. Psiholog je ugotovil, da ta nesrečna ženska kratko in malo ni za službo in je priporočil drugačne rešitve.

Pa je Ondina ostala doma in je kuhala otrokom, prala, jih pošiljala v šolo, hodila nakupovat in plačevati na banko račune. In venomer je računala: »To bo za električno, to za vodo, to za stanovanje, to za zvezke, to za Bojanove kavbojke, to za Dejanov dres, to za Alenkine čevlje...«

In dogajal se je čudež. Nihče ni vedel, kako ji je uspevalo, ali kar nekako je vse skupaj šlo. Redno je plačevala, niti enega opomina ni bilo. Otroci so bili tako, no, še kar dobro oblečeni. Tudi lačni niso bili. In vsi so se nekako znašli: Bojan, Anica in Dejan so hitro ujeli prijatelje v stolpnici in zunaj nje. Najbolje se je vživel Bojan. Že čez dobro leto je tulil in prdel po ulicah z nekakšnim mopedom. Sam vrag ve, kje ga je staknil in kje je dobil denar za bencin. Ali moped je le imel in podil se je z njim za tovariši, kot da bi od nekdaj bil njihov in kot da bi se ne rodil tam na vasi, temveč tu, sredi betona in asfalta in sredi vsega tega. Alenka je hodila v zadnji razred osemletke. Postajala je vsak dan lepša, le svoje vaške plahosti se ni mogla kar tako znebiti.

Povsem drugače pa je bilo z Arminjem. Vsak teden je odhajal nazaj na vas. Včasih je izginil za dva, tri ali več dni. Spal je pri Cirilu in se zjutraj s kurjero vozil v službo, popoldne se je vračal. Pomagal je Cirilu v vinogradu, pa tudi svojo njivico je spet začel obdelovati.

S Cirilom sta dostikrat posedala zvečer za mizo in sta praznila kozarce ter se pogovarjala o mnogočem. Ciril, ki je bil drugačen od drugih, mu je govoril, da ljudje živimo narobe, da živimo proti naravi in proti Bogu in da so to njemu povedali o n i, ki ga včasih obiščejo. Rekel je Arminju, da se bodo na tem svetu zaradi našega napačnega življenja začele dogajati strašne stvari: vreme se bo čisto spridilo, pojavile se bodo nove in strašne bolezni, vedno več in več bo vojn, ljudje se bodo začeli sovražiti kar tako in brez pravega vzroka, začeli se bodo pobijati, ker bo v njih takšno sovrašтво . . in nazadnje se bo zgodilo, da bo prišel nad ta svet takšen ogenj, ki bo vse zažgal in upepelil in takšna vročina bo nastala, da bo vse stalila.

Arminjo ga je poslušal, kimal in živo videl pred svojimi notranjimi očmi, kako govorijo vse tiste preklete stolpnice in kako se talijo ter spreminjajo v žareče luže na tleh.

»Tako bo!« je govoril in je motno zrl nekam v noč.

Včasih se mu je v dušo priplazila temna žalost. Takrat se je napil do nezavesti in je obležal na kuhinjskih tleh ali pa kar tam zunaj. Ciril ga je pustil ležati, ker je vedel, da je tako prav in da tako mora biti. In ker se tu pač ni dalo nič pomagati. Vedel je, od kod prihaja ta žalost. Bila je v tesni zvezi z jinico. Ali bilo je tu še mnogo drugega.

Tako je teklo to življenje. Arminjeva družina je živela po svoje, on po svoje. Otroci, ki so bili še sadike, so se prijeli v novi zemlji in so začeli poganjati globoke korenine. Ondina, ki je bila ženska in mati, je tudi pognala nekakšne korenine v asfaltne razpoke in se je nekako začela hraniti z mestno zemljo. To je storila zaradi otrok in ne zaradi sebe.

Toda Arminjo ni pognal niti ene, niti najbolj drobne koreninice. In če se ne bi bil vračal v vas k svojemu prijatelju, bi se bil gotovo pokončal. Tako pa je tam zajemal svežega zraka dovolj in toliko, da se ni zadušil v dvigalu in med betonskimi škatlami.